

Българският бунт срещу консенсуса

Иван Кръстев

Желанието на Европейския съюз да конституционализира бюджетните рестрикции и да премахне ключови икономически решения от сферата на политиката почива на здрава логика. В крайна сметка обща валута без споделено политическо пространство може да оцелее единствено, ако изборът на ново национално правителство не води до промяна и на основните макроикономически политики.

Но логиката зад тези усилия рухва в критична ситуация. Ако избирателите не приемат икономическото статукво, но нямат властта да го променят с демократични средства, затъват в конспиративни теории, обръщат се срещу политическия елит и настояват за радикални промени на съществуващия ред.

Много европейски страни са обхванати от протести, при които общественото недоволство срещу режима на строги икономии се превръща в протест срещу функционирането на представителната демокрация. Едновременно с нарастването на популистките движения в Европа, разграничението „ляво” – „дясно” се размива. Днес, хората са срещу политическата класа, „ние” срещу „тях”, 99% срещу 1%.

Да вземем за пример настоящата вълна на обществени протести срещу увеличените сметки за ток в България, която успя да свали дясно-центристкото правителство. Въпреки че страната има нисък бюджетен дефицит, тя си остава най-бедната в ЕС, а ситуацията се утежнява от ниския растеж на БВП и високата безработица. Почти един милион българи са напуснали страната от 1989 насам.

Политиката на строги икономии - включваща замразяване на заплатите и забавяне на плащанията към бизнеса, - притиска гражданите, а докладите за корупция и влияние на организираната престъпност подсилват общественото възмущение. Липсата на знамена на ЕС по протестите, както и фактът, че протестиращите превърнаха чешките и австрийски ЕРП-та в изкупителна жертва показват колко слаба е надеждата, че ЕС би могъл да помогне за промяната на тази ситуация.

Масовият гняв обаче не се превръща в ясна визия за бъдещето. Протестиращите принудиха кабинета да подаде оставка, но не поискаха ново правителство. Напротив, те настояваха за незабавното изпълнение на неясни, често противоречиви искания, включващи свикване на Велико Народно Събрание и радикални промени на политическата система. Изглежда гражданите очакват правителството да функционира като компютър - задаваш команда и желаната програма тръгва - но нямат стратегия за изграждането на такава система.

Затова, избликът на гражданска енергия е малко вероятно да разреши проблемите на страната. Липсата на вдъхновяващи лидери сред протестиращите и бързият призив на политическия елит за предсрочни избори вероятно ще бъдат достатъчни, за да задържат новите лица извън политическата сцена. При отсъствие на обединяващи искания, ефектът

от демонстрациите най-вероятно няма да бъде трайна икономическа и политическа реформа. По-скоро можем да очакваме ново поколение български емигранти (въпреки че скорошният дебат във Великобритания по повод България и Румъния показва, че те едва ли ще бъдат добре посрещнати някъде в Европа).

По ирония на съдбата България беше примерното дете на европейската парадигма „смяна на правителствата, не на политиките”. Поддържането на фискална дисциплина въпреки слабите институции и високата изборна несигурност, убеди мнозина, че моделът може да проработи във всички страни членки. Протестите разклатиха това убеждение.

В България нови политически партии спечелиха изборите два пъти през последното десетилетие, а повечето българи гласуваха различно през 2009 спрямо 2001. От хиперинфлацията през 1997 насам, страната беше управлявана последователно от дясно – от СДС; от ляво – от БСП; отгоре - от царя-премиер Симеон II Сакскобургготски; и отдолу - от Бойко Борисов, бившият шеф на охраната на Симеон.

При тези радикални промени макроикономическата политика остана почти непроменена - всички правителства се придържаха към разумна фискална и парична дисциплина. Наистина, въпреки масовата бедност и валутния борд, който забранява девалвация, дефицитът на страната е по-малко от 1% от БВП, а съотношението на публичен дълг към БВП е приблизително 18% (за сравнение за еврозоната като цяло бюджетните дефицити са от по 3.5-4% от БВП, а средно съотношението на дълг към БВП е от 90%).

Доскоро публичната подкрепа за фискалната дисциплина се дължеше на желанието да се изпълнят изискванията на ЕС. Повечето българи вярваха, че ЕС предлага най-добрия механизъм за ускоряване на промяната на корумпираните и неефективни национални елити. Невъзможността, обаче, на гражданите да повлияят на основни икономически политики с вота си, бързо подкопа общественото доверие в демократичните институции и превърна улицата в най-ефективната политическа институция.

Днес наред с искания за по-ниски цени на тока, гражданите настояват за нова конституция и цялостна ревизия на политическата класа. Под въпрос в България - и в Италия - е самата управляемост на държавата.

Българският опит показва, че демократичното управление може да бъде манипулирано така, че да разсея избирателите от искането на икономически реформи в краткосрочен план, но в дългосрочен тази стратегия се оказва убийствена. Като отнема на гражданите властта да влияят на важните за тях неща, новата политическа парадигма на ЕС подкопава лоялността към националите и европейски лидери и политики, унищожавайки едновременно с това и чувството за гражданска отговорност.

Изборът на Европа не е между икономии и растеж. Европейските лидери по-скоро трябва да избират между гъвкавост и твърдост, между това да позволят на избирателите да правят грешки или да загубят легитимност. Българската криза показва, че без надежда, финансовата стабилност е просто другото име на стагнацията.

